

УДК 316.4.063.24-054.73

DOI <https://doi.org/10.32782/humanitas/2024.2.3>

Наталія ГЕВЧУК

кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри соціальної роботи, Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, вул. Огієнка, 61, м. Кам'янець-Подільський, Хмельницька обл., Україна, 32300

ORCID: 0000-0002-4067-0311

Олена ДАНИЛЮК

кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри соціальної роботи, Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, вул. Огієнка, 61, м. Кам'янець-Подільський, Хмельницька обл., Україна, 32300

ORCID: 0000-0003-1738-1084

Бібліографічний опис статті: Гевчук, Н., Данилюк, О. (2024). Дослідження соціальної інтеграції внутрішньо переміщених осіб у територіальні громади. *Ввічливість. Humanitas*, 2, 16–23, doi: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2024.2.3>

ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ У ТЕРИТОРІАЛЬНІ ГРОМАДИ

У статті представлено дослідження соціальної інтеграції внутрішньо переміщених осіб у територіальні громади. Розглянуто теоретичні аспекти дослідження соціальної інтеграції внутрішньо переміщених осіб. Проаналізовано визначення поняття «соціальна інтеграція» у науковій літературі. Територіальну громаду розглянуто як суб'єкт соціальної інтеграції внутрішньо переміщених осіб. Визначено проблеми внутрішньо переміщених осіб в процесі соціальної інтеграції в територіальну громаду (на прикладі Орининської сільської ради, Кам'янець-Подільського району, Хмельницької області). Подано аналіз інформації щодо діяльності Орининської сільської ради та аналіз статистичних даних щодо динаміки кількості внутрішньо переміщених осіб. З'ясовано основні мотиви вимушеного переміщення населення України; мотиви вибору місця переміщення. Визначено перешкоди на шляху позитивного ставлення населення громади до внутрішньо переміщених осіб. Виокремлено проблеми і негативні наслідки, обумовлені наявністю внутрішньо переміщених осіб, для приймаючої громади. Досліджено найбільш вагомні позитивні наслідки соціальної інтеграції внутрішньо переміщених осіб, що очікуються у територіальній громаді, де вони проживають. Визначено найбільш вагомні переваги для територіальної громади, які є, у зв'язку із залученням працездатних внутрішньо переміщених осіб; найбільш суттєві перешкоди на шляху ефективного залучення внутрішньо переміщених осіб до життя приймаючих громад; проблеми, які є найбільш актуальними для підприємців із числа внутрішньо переміщених осіб: нестача фінансових ресурсів, низькі можливості отримання кредиту на розвиток бізнесу та невизначеність законодавчих положень щодо надання преференцій внутрішньо переміщеним особам для підвищення підприємницької активності. Виокремлено види соціальних послуг внутрішньо переміщеним особам, які частково може дофінансувати держава.

Ключові слова: соціальна інтеграція, внутрішньо переміщені особи, територіальна громада, проблеми внутрішньо переміщених осіб.

Nataliia HEVCHUK

Head of the Department of Social Work, PhD in Pedagogy, Associate Professor, Kamianets-Podilskyi Ivan Ohiienko National University, 61 Ohiienko, Kamyanets-Podilsky, Khmelnytskyi region, Ukraine, 32300

ORCID: 0000-0002-4067-0311

Olena DANYLIUK

PhD in Economics, Associate Professor, Kamianets-Podilskyi Ivan Ohiienko National University, 61 Ohiienko, Kamyanets-Podilsky, Khmelnytskyi region, Ukraine, 32300

ORCID: 0000-0003-1738-1084

To cite this article: Hevchuk, N., Danyliuk, O. (2024). Doslidzhennia sotsialnoi intehtratsii vnutrishno peremishchenykh osib u terytorialni hromady [Research of social integration

of internally displaced persons into territorial communities]. *Vvichlyvist. Humanitas*, 2, 16–23, doi: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2024.2.3>

RESEARCH OF SOCIAL INTEGRATION OF INTERNALLY DISPLACED PERSONS INTO TERRITORIAL COMMUNITIES

The article presents a study of social integration of internally displaced persons into territorial communities. The theoretical aspects of the study of social integration of internally displaced persons are considered. The definition of the concept of “social integration” in the scientific literature is analyzed. The territorial community is considered as a subject of social integration of internally displaced persons. The article identifies the problems of internally displaced persons in the process of social integration into the territorial community (on the example of the Orynyn village council, Kamianets-Podilskyi district, Khmelnytskyi region). In the article the information on the activities of the Orynyn village council and statistical data on the dynamics of the number of internally displaced persons are analyzed. The main motives for the forced displacement of the population of Ukraine and the motives for choosing the place of displacement are identified. The obstacles to a positive attitude of the community’s population towards internally displaced persons are identified. The problems and negative consequences caused by the presence of internally displaced persons for the host community are highlighted. The most significant positive effects of the social integration of internally displaced persons expected in the territorial community where they live are investigated. The article identifies the most significant advantages for the territorial community in connection with the involvement of able-bodied internally displaced persons; the most significant obstacles to the effective involvement of internally displaced persons in the life of host communities; the problems that are most relevant for entrepreneurs from among internally displaced persons: lack of financial resources, low opportunities for obtaining a loan for business development and uncertainty of legislative provisions on granting preferences to internally displaced persons for the promotion of entrepreneurship. The types of social services for internally displaced persons, which can be partially financed by the state, are identified.

Key words: social integration, internally displaced persons, territorial community, problems of internally displaced persons.

Актуальність проблеми. У результаті анексії Криму та розв’язанням російською федерацією військових дій у Донецькій та Луганській областях, а з 24 лютого 2022 року повномасштабного вторгнення, відбулося масштабне внутрішнє переміщення понад семи мільйонів українських громадян, Україна опинилась у стані надзвичайної гуманітарної катастрофи. Різка зміна соціального статусу, пов’язана із втратою матеріальних ресурсів та житла, соціальних та родинних зв’язків, роботи та добробуту на фоні шоку від пережитої надзвичайної ситуації – це той соціальний фон, який супроводжує це переміщення. Тривалість перебування в статусі внутрішньо переміщених осіб зумовило зміну і проблем, пов’язаних з цим процесом, і вектори державної політики, спрямованої на підтримку цих людей – від негайної допомоги, забезпечення їх прав і свобод, гарантування безпеки їх життя та здоров’я до створення рівних умов для реалізації їх прав та інтеграції до приймаючих громад (Горбулін, 2015, с. 21).

З появою внутрішньо переміщених осіб, увага багатьох вчених зосереджувалася на вирішенні питань, пов’язаних із соціальним захистом, гарантуванням конституційних прав,

розробкою соціальної політики та системи інтеграційних заходів для цієї групи людей в українському суспільстві.

Внутрішньо переміщені особи виступають об’єктом міждисциплінарних досліджень. Проблематикою ВПО у контексті міграційних процесів займаються соціологи, політологи, правознавці, економісти, історики, демографи, суспільні географи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Детальний аналіз напрямів, причин та наслідків внутрішнього переміщення осіб зроблений О. Амошою, В. Антонюк, О. Балакіревою, О. Власюком, В. Горбуліним, Н. Гусак, Т. Доронюком, Ю. Залозною, С. Закіровою, М. Закіровим, Е. Лібановою, О. Макаровою, О. Малиновською, О. Непомнящим, О. Новіковою, Т. Семигіною, В. Смаль, С. Трухан тощо.

Теоретичні засади державного управління у сфері соціального захисту внутрішньо переміщених осіб розробляли С. Горбатюк, М. Кравченко, О. Линдюк, А. Попок, В. Троцинський та ін.

Питання соціального та правового захисту внутрішньо переміщених осіб аналізуються в публікаціях Г. Виноградової, Р. Євдокименко, І. Карпової, О. Келембет, А. Краков-

ської, Т. Кульчицького, А. Осауленко, О. Перепелюкової, А. Попка, О. Риндзак, Г. Тимчика, Д. Чиждова, Є. Широкової, І. Штоди та ін.

Низка авторів, зокрема А. Бойков, Г. Журавльова, М. Кобець, Ю. Лушпійенко, Р. Наджафгулієв, О. Нестеренко, Т. Проценко, А. Чернобай у своїх статтях розглядають напрями забезпечення прав внутрішньо переміщених осіб в Україні, особливості їх правової соціалізації, адміністративно-правовий, конституційний статус.

Мета дослідження – дослідити процес соціальної інтеграції внутрішньо переміщених осіб в територіальні громади.

Виклад основного матеріалу дослідження. З початком повномасштабного вторгнення росії, 24 лютого 2022 року, у населені пункти Орининської сільської ради Кам'янець-Подільського району Хмельницької області, починаючи з 28 лютого 2022 року, почали прибувати та реєструватись внутрішньо переміщені особи.

Метою нашого дослідження було визначити проблеми внутрішньо переміщених осіб в процесі соціальної інтеграції в територіальну громаду.

Перший етап дослідження передбачав аналіз інформації щодо діяльності Орининської сільської ради та аналіз статистичних даних щодо динаміки кількості внутрішньо переміщених осіб. До складу спроможної територіальної громади входить 17 населених пунктів: с. Оринин, с. Ріпинці, с. Теклівка, с. Залісся Перше, с. Параївка, с. Кадиївці, с. Суржа, с. Привороття, с. Адамівка, с. Добровілля, с. Кізя, с. Підпилип'я, с. Подоляни, с. Шустівці, с. Ніверка, с. Нововолодимирівка, с. Чернокозинці.

Згідно статистичних даних Орининської сільської ради за період з 28 лютого 2022 року по 31 травня 2022 року було зареєстровано внутрішньо переміщених осіб в кількості 1300 осіб. З них: 550 осіб жіночої статі, 200 осіб чоловічої статі, 490 дітей.

На кінець календарного року, на 31.12.2022 року, кількість внутрішньо переміщених осіб зменшилась і складала 932 особи. З них: 450 осіб жіночої статі, 152 особи чоловічої статі, 330 дітей. Станом на 1 травня 2023 року кількість внутрішньо переміщених осіб становила 576 осіб. З них: 228 осіб жіночої статі, 60 осіб чоловічої статі, 288 дітей. Через

6 місяців, станом на 1 листопада 2023 року, кількість внутрішньо переміщених осіб знову зменшилась і склала 250 осіб. З них: 110 осіб жіночої статі, 15 осіб чоловічої статі, 125 дітей.

Метою другого етапу було провести анкетування для визначення проблем внутрішньо переміщених осіб в процесі соціальної інтеграції в територіальну громаду.

З листопада 2022 року по вересень 2023 року з метою визначення та аналізу проблем, які виникають у внутрішньо переміщених осіб в процесі соціальної інтеграції у територіальні громади, на базі 17 населених пунктів Орининської сільської ради Кам'янець-Подільського району Хмельницької області нами було проведено анкетування.

Вибірку респондентів, виходячи з мети дослідження, склали: внутрішньо переміщені особи, представники Орининської сільської ради, представники громадських організацій, діяльність яких пов'язана з роботою з ВПО, фахівці з соціальної роботи.

Таким чином, кількість тих, з ким проведено анкетування, становила 152 респонденти. Усього було опитано 152 особи, із них 108 внутрішньо переміщених осіб (71,05%), більше 20 осіб – представники Орининської сільської ради (13,15%), 6 осіб – представники громадських об'єднань (3,95%), 18 осіб – фахівці, які працюють з внутрішньо переміщеними особами (11,84%). Такий підхід дозволив детально з'ясувати проблеми внутрішньо переміщених осіб. Розподіл респондентів відображено на Рис.1.

У першому запитанні *«Як Ви вважаєте, які мотиви переселення людей?»* ми з'ясували основні мотиви вимушеного переміщення населення України. Основною найбільш сильною мотивацією до виїзду з окупованих територій стало прагнення врятувати власне життя і запобігти шкоді здоров'ю – так вважають 82,2% респондентів. Зберегти життя близьких стало також сильним мотивом до переміщення (зазначили 69,7%).

Саме ці дві причини мотивували масовий переїзд громадян України з місць проживання. Однак були зазначені і інші мотиви вимушеного переміщення, такі як політичні переконання – 36,2%, переїзд підприємства (установи) – 32,9%, втрата місця роботи – 20,4%, втрата бізнесу – 11,2%.

Рис. 1. Розподіл респондентів для проведення дослідження

Результати, свідчать про те, що переселення має як індивідуальний так і сімейний характер, коли люди за власними мотивами та бажаннями виїхали з небезпечних місць проживання, щоб врятувати своє життя та життя своїх близьких. процес переселення здебільшого є індивідуальним, що підтверджують і мотиви вибору місця переміщення, які ми визначали у наступному питанні.

Серед мотивів вибору місця переміщення, які ми визначали у наступному запитанні «Як Ви вважаєте, що здебільшого вплинуло на вибір внутрішньо переміщених осіб переміститися до населеного пункту, де вони проживають зараз?», перше місце посіли «родичі ВПО» (72,4%), що є природнім в умовах очікування короткострокового характеру перебування. Адже саме родичі готові були надати на початковому етапі безкоштовне місце проживання та допомогти адаптуватися до нового середовища. Найгострішою виявилась житлова проблема ВПО. Тому пошук прийнятних умов забезпечення житлом є актуальним і, на що вказали 28,3% респондентів. Разом із проблемою житла гострим питанням залишається працевлаштування і забезпеченість роботою, тому перевага при виборі місця переміщення ВПО віддавалась тим громадам, де був високий попит на робочу силу (16,4%). Інші мотиви переселення є не такими значимими, оскільки решта респондентів враховували при виборі місця переміщення високий рівень життя у вибраному населеному пункті (23%), високий рівень економічної активності у громаді (11,2%), розвинену соціальну інфраструктуру (9,2%), комфортні природні та кліматичні умови, добрий екологічний стан територій (8,6%). Дані відображені у таблиці 1.

Можна зробити висновок, що вибір місця переміщення для ВПО здебільшого пов'язаний із наявністю родичів у місцях переселення, місцем переміщення установ та організацій, а також однаковою мірою близькістю громади до місця постійного проживання та прийнятними умовами забезпечення житлом.

Наступним нашим завданням було визначити перешкоди на шляху позитивного ставлення населення громади до ВПО. На питання анкети «Що в першу чергу перешкоджає позитивному ставленню місцевого населення до ВПО?» більше половини опитуваних (53,3%) дали таку відповідь: «Негативна інформація про внутрішньо переміщених осіб зі сходу». Цей чинник є вкрай негативним та перешкоджає соціальній згуртованості. Відсутність інформаційної пропаганди про ВПО як про ресурс розвитку громади є значною перешкодою на шляху позитивного ставлення місцевого населення до ВПО – так зазначили 41,4% респондентів.

Далі, ми визначали проблеми і негативні наслідки, обумовлені наявністю ВПО, для приймаючої громади. У структурі проблем, які виникли в Орининській сільській раді у зв'язку з прибуттям внутрішньо переміщених осіб, значна частка стосується несприятливого соціально-психологічного, соціально-культурного та соціальноправового стану. Чинники, що обумовлюють такий стан, пов'язані з посиленням конкуренції на ринку праці (34,2%), несприяттям ВПО населенням громади, конфліктами між ними (24,3%), зростанням соціальної напруженості 19,7%), збільшенням кількості бідних громадян (16,4%), а також соціально-культурною різницею (11,8%). Результати відображено у таблиці 2.

Таблиця 1

Мотиви вибору місця переміщення ВПО

Як Ви вважаєте, що здебільшого вплинуло на вибір внутрішньо переміщених осіб переміститися до населеного пункту, де вони проживають зараз? (відзначте не більше 3 варіантів відповіді)	
Варіанти відповіді	% до всіх
Родичі ВПО, які проживають у цій громаді	72,4
Громада розташована найближче до рідного місця проживання ВПО	28,3
Високий рівень життя у вибраному населеному пункті	23
Розвинена соціальна інфраструктура	9,2
Комфортні природні та кліматичні умови, добрий екологічний стан території	8,6
Високий рівень економічної активності у громаді	11,2
Прийнятні умови забезпечення житлом (більш низькі ціни на житло, його оренду, наявність місць у гуртожитках, вільних житлових приміщень тощо)	28,3
Високий попит на робочу силу	16,4
Важко відповісти	0,7
Інше (вказіть)	6

Таблиця 2

Проблеми для територіальних громад, обумовлені наявністю ВПО

Які з визначених проблем, пов'язаних із ВПО, найбільше обтяжують територіальні громади, на Вашу думку? (відзначте не більше 5 варіантів відповіді)	
Варіанти відповіді	% до всіх
Несприйняття ВПО населенням громади, конфлікти між ними	24,3
Зростання навантаження на заклади освіти та дошкільні заклади у зв'язку з потребами	41,4
Зростання навантаження на медичних працівників	30,3
Зростання навантаження працівників пенсійного фонду	9,9
Зростання навантаження на соціальних працівників	50,7
Посилення конкуренції на ринку праці	34,2
Збільшення кількості бідних громадян	16,4
Зростання соціальної напруженості у приймаючій територіальній громаді	19,7
Забезпечення житлом ВПО	46,7
Соціокультурна різниця (в мові, традиціях, цінностях, способі життя тощо)	11,8
Зростання цін на житло та оренду житла	30,3
Дефіцит місцевих бюджетів за рахунок зростання витрат на проблеми ВПО	15,1
Важко відповісти	3,3

Наступне питання, яке нас цікавило: «Які найбільш вагомі позитивні наслідки соціальної інтеграції ВПО очікуються у територіальній громаді, де вони проживають?».

Можливість активізації підприємницької діяльності, відкриття ВПО нових підприємств із новими робочими місцями і для мешканців громади – така думка 43,4% респондентів; на друге місце опитувані поставили стимулювання розвитку громади за рахунок допомоги міжнародних організацій ВПО, які мешкають у громаді (31,6%); зростання якості та кількості трудового потенціалу відзначили 29%; зростання загальної соціальної активності за рахунок громадських активістів із числа ВПО – 25,7%; п'ята частина (21,1%) опитаних відзначає зростання

надходжень до місцевого бюджету за рахунок податків та витрат ВПО. Наведені позитивні наслідки інтеграції ВПО в територіальні громади є підтвердженням високого ресурсного потенціалу ВПО, який уже виявився та який доцільно підтримати у подальшому на користь територіальної громади.

Визначення найбільш вагомих переваг для територіальної громади є, у зв'язку із залученням працездатних ВПО було нашим наступним завданням. Респонденти, серед яких 43,4% визначили переваги громади саме через розвиток її трудового потенціалу. Однак більше половини опитаних (55,3%) ці переваги для громади вбачають у розвитку та активізації підприємницького потенціалу. Якісна та кількісна

Найбільш вагомі мотиви і стимули активного залучення ВПО до життя громади

Як Ви вважаєте, які чинники і мотиви найбільше стимулюють переселенців активно залучатись до життя приймаючої громади? (відзначте не більше 3 варіантів відповіді)	
Варіанти відповіді	% до всіх
Потреба ВПО у безпеці свого життя і життя членів власної родини	23,7
Потреби ВПО у забезпеченні кращих умов для життя	54,6
Потреба ВПО у колективній підтримці для кращої адаптації до нового середовища	15,1
Потреби у матеріальному забезпеченні	37,5
Потреби в соціальному захисті, освіті	12,5
Потреби в соціально-психологічній реабілітації та моральній підтримці	11,2
Потреби у медичному обслуговуванні	11,2
Бажання розкрити свій потенціал, бути корисними	19,7
Зацікавленість у нових культурних зв'язках	1,3
Потреба в соціальних зв'язках, відновленні соціального статусу, соціальної активності	29,6
Бажання тут залишитися і на майбутнє	6,3
Бажання заснувати або відродити свій бізнес у нових умовах	5,8
Важко відповісти	1,3

зміна трудового та підприємницького потенціалу обумовлюють зростання трудової активності та зайнятості (23,7%), заповнюються непрестижні місця на ринку праці (19,7%). За рахунок переселення вчителів, викладачів ЗВО, медичного персоналу до територіальної громади зростають обсяг і якість освітніх, медичних, оздоровчих та інших послуг (19,1%). Дуже важливою якісною зміною для прогресивного розвитку громади є приріст інноваційного її потенціалу (18,4%). У цілому змінюється якість та розвиток соціальних зв'язків у громаді (25%). Отже, процес прибуття населення працездатного віку є позитивним явищем щодо поліпшення структури та якості населення.

Наступним кроком нашого дослідження було визначити *найбільш суттєві перешкоди на шляху ефективного залучення ВПО до життя приймаючих громад*. У якому б варіанті не ставилися проблеми вимушеної міграції, найбільш гострою залишається проблема забезпечення житлом ВПО. Близько 70% опитуваних підтвердили, що неможливість її вирішення є головною перешкодою на шляху ефективного залучення ВПО до життя приймаючих громад. Близько половини (46,1%) вважають, що дефіцит місцевих ресурсів не дозволяє вирішити проблеми забезпечення ВПО соціальними послугами. Вагомою перешкодою соціальної інтеграції ВПО у громаду є їх небажання «осідати», через надію повернутися до рідних місць – про це зазначили більше третини експертів (33,6%). У зв'язку з прибуттям ВПО у громаді посилю-

ються проблеми безробіття – це підтвердило 32,9% опитаних. Зокрема, суб'єктивні причини також виступають перешкодами для ефективного залучення ВПО до життя громади. Це ігнорування громадою проблем та особливих потреб ВПО (21,7%); внутрішній опір громади інтеграції ВПО у громаду через їх різні політичні та культурні погляди й негативне ставлення до мешканців зі сходу (13,8%); відсутність інформування представників місцевої громади про існуючі проблеми та особливі потреби ВПО (14,5%). Вони мають усвідомлюватися як впливові чинники для подолання перешкод на шляху соціальної інтеграції ВПО у громаду, які не потребують фінансових.

Одним із найвагоміших чинників впливу ВПО на територіальні громади є її підприємницький потенціал. Тому наступним кроком нашого дослідження було виявити головні проблеми для розвитку підприємницьких можливостей ВПО. На запитання «*Які проблеми, на Вашу думку, є найбільш болючими для підприємців із числа ВПО?*», ми отримали відповіді, проаналізувавши які можна визначити дві ключові проблеми для розвитку підприємництва ВПО: нестача фінансових ресурсів, низькі можливості отримання кредиту на розвиток бізнесу (70,4% респондентів) та невизначеність законодавчих положень щодо надання преференцій ВПО для підвищення підприємницької активності (40,1%). Значна частка опитаних (34,2%; 31,6%) вказала також на слабку інформованість про наявність міжнародних грантів із підтримки

підприємницької діяльності ВПО та відсутність серед обов'язків місцевої влади сприяння розвитку підприємницької діяльності ВПО. Разом з тим 20,4 % респондентів відзначили негативне ставлення до підприємців із числа ВПО з боку місцевих підприємницьких структур, яке пов'язано з посиленням конкуренції, що в умовах малої ємності внутрішнього ринку є суттєвою перешкодою для започаткування бізнесу ВПО. Для розвитку підприємницької активності як ВПО мають бути створені сприятливі інституційні умови, забезпечена доступність до фінансових ресурсів та суттєво підвищена купівельна спроможність населення, що формує попит на ринку.

Наступним нашим завданням було визначити переваги соціальної інтеграції ВПО в територіальну громаду. Відповідаючи на запитання «Які переваги, на Вашу думку, одержать внутрішньо переміщені особи при їх залученні до територіальних громад?», на перше місце респонденти поставили зростання віри у власні сили, можливості самореалізації (42,8%), на друге – зростання адаптаційних та інтеграційних здібностей ВПО (28,3%), третє місце посіли можливості підвищити рівень матеріального забезпечення (25,7%) .

Перші дві переваги стосуються соціально-психологічних якостей людини. І лише третє місце посідають можливості підвищити рівень матеріального забезпечення (25,7%). Усі інші переваги спрямовані на укріплення місця людини в новому середовищі (зростання соці-

альної захищеності (14,5%) та відновлення соціального статусу, підвищення соціальної активності(35,5%). Особливою перевагою опитувані вважають розвиток демократичних процесів під час соціальної інтеграції за рахунок зростання можливостей участі ВПО в управлінні місцевими справами (15,1%).

Наступне питання у дослідженні було пов'язане із наданням соціальних послуг ВПО. Вирішення проблем ефективної соціальної інтеграції ВПО в територіальні громади потребує значної державної підтримки.

Відповідаючи на питання «Надання яких соціальних послуг ВПО повинна повністю або частково дофінансувати держава?», більшість респондентів відзначили, що держава має додатково фінансувати надання таких соціальних послуг для ВПО: житлово-комунальних (69,1% респондентів), послуг з охорони здоров'я (69,1%), освітніх послуг (89,4%), послуг громадського транспорту (89,4%).

Згідно з результатами експертного опитування з точки зору громади перша четвірка найбільш гострих проблем, пов'язаних із появою ВПО, стосуються саме цієї сфери: зростання навантаження на відділи соціального захисту (50,7%), необхідність забезпечення ВПО житлом (46,7%), зростання навантаження на відділи пенсійного фонду (42%), зростання навантаження на заклади освіти у зв'язку з потребами ВПО (82,8%).

Висновки і перспективи подальших досліджень. Таким чином, аналіз результатів прове-

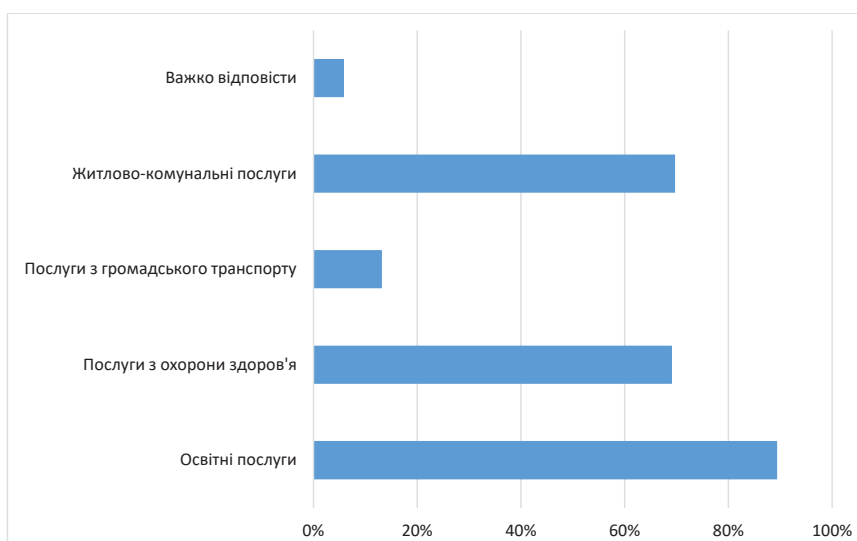

Рис. 2. Додаткове державне фінансування соціальних послуг для ВПО

денного опитування, надав можливість комплексно підійти до визначення основних проблем, пов'язаних з соціальною інтеграцією ВПО у приймаючі громади та залученням їх ресурсів до місцевого розвитку. Так, у сфері соціальної взаємодії ВПО з приймаючими громадами, за даними опитування, найбільш важливими проблемами, що заважають соціальній інтеграції ВПО у приймаючі громади, є несприйняття ВПО населенням громади, конфлікти між ними (24,3% опитаних) та зростання соціальної напруженості у приймаючій територіальній громаді (19,7%).

Також 11,8% експертів як проблему для приймаючих громад відзначили наявність соціокультурної різниці (у мові, традиціях, цінностях, способі життя тощо) між ВПО та приймаючою громадою. Крім того, у значній кількості випадків прояви несприйняття ВПО з боку приймаючої громади є похідними від інших проблем, зокрема, пов'язаних із зростанням конкуренції

на ринку праці або навантаження на соціальні заклади, а також мають більш конкретний та персоніфікований характер (небажання окремих орендарів здавати житло ВПО або окремих роботодавців приймати їх на роботу). З точки зору ВПО найчастіше випадки несприйняття й упередженого ставлення з боку місцевих мешканців виникали при пошуку роботи, вирішенні житлових проблем, оформленні соціальних виплат та субсидій.

Отже, опитування дало змогу зібрати інформацію щодо проблем та ролі ВПО в Україні й територіальних громадах. Його результати засвідчили, що, незважаючи на наявність значних проблем у життєдіяльності внутрішньо переміщених осіб, пов'язаних із вимушеним переміщенням, вони свідомо зробили свій вибір на користь України. Внутрішньо переміщені особи мають значний людський потенціал, який може стати додатковим ресурсом розвитку територіальних громад та України загалом.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Донбас і Крим : ціна повернення : монографія / за заг. ред. В.П. Горбуліна, О.С. Власюка, Е.М. Лібанової, О.М. Ляшенко. К. : НІСД, 2015. 474 с.
2. Лях В., Петрович В. Соціальна підтримка внутрішньо переміщених осіб, які втратили роботу під час війни в Україні. *Ввічливість. Humanitas*, 2024. 1, 111–117. doi: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2024.1.16>.
3. Смал В. Дослідження «Внутрішньо переміщені особи: соціальна та економічна інтеграція в приймаючих громадах». Київ, 2016. URL: http://pleddg.org.ua/wp-content/uploads/2016/05/IDP_REPORT_PLEDDG_edited_09.06.2016.pdf.
4. Vrečer N. Living in Limbo : Integration of Forced Migrants from Bosnia and Herzegovina in Slovenia. *Journal of Refugee Studies*. 2019. Vol. 23. № 4. P. 484–502.

REFERENCES:

1. Donbas i Krym : tsina povernennia (2015). [Donbas and Krym: the price of return] : monohrafiia / za zah. red. V.P. Horbulina, O.S. Vlasiuka, E.M. Libanovoi, O.M. Liashenko. K. : NISD, 474.
2. Liakh, V., & Petrovych, V. (2024). Sotsialna pidtrymka vnutrishno peremishchenykh osib, yaki vtratyly robotu pid chas viiny v Ukraini [Social support for internally displaced persons who lost their jobs during the war in Ukraine]. *Vvichlyvist. Humanitas*, 1, 111–117, doi: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2024.1.16>
3. Smal, V. (2016). Doslidzhennia «Vnutrishno peremishcheni osoby : sotsialna ta ekonomichna intehratsiia v pryimaiuchykh hromadakh» [Research “Internally displaced persons: social and economic integration in host communities”]. Kyiv. URL: http://pleddg.org.ua/wp-content/uploads/2016/05/IDP_REPORT_PLEDDG_edited_09.06.2016.pdf
4. Vrečer, N. (2019). Living in Limbo : Integration of Forced Migrants from Bosnia and Herzegovina in Slovenia. *Journal of Refugee Studies*. Vol. 23. № 4. 484–502.